

Finland, het onderwijswonderland

Het onderwijs in Finland behoort tot het beste van de hele wereld. Dit tot grote verbazing van de Finnen zelf. Erik Ex reisde door het land en ging op zoek naar het geheim van het Finse onderwijs. Hoe krijgen ze het voor elkaar dat hun leerlingen zulke hoge resultaten halen?

Dit is de eerste aflevering van 'de Edyssee'. Erik Ex (30, docent geschiedenis) reist dit schooljaar van Finland naar Singapore. Overal waar hij komt bezoekt hij scholen. Hij spreekt met leerlingen, leraren en onderzoekers over het (geschiedenis)onderwijs. Op deze manier wil hij nieuwe inzichten opdoen en leren van en over het onderwijs in andere landen. Zijn broer Luuk Ex (28, journalist) reist mee en maakt reportages. De Edyssee is te volgen via facebook.com/onderwijsreis.

Erik Ex is docent geschiedenis.

Voor veel ministers van Onderwijs was 4 december van het jaar 2001 een spannende dag. Al sinds het einde van de jaren tachtig was er gesproken over een manier om onderwijs in verschillende landen langs de meetlat te kunnen leggen. De ministers van de Verenigde Staten en Frankrijk hadden er toen bij de andere landen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (oeso) op aangedrongen om scholieren uit alle landen eens met elkaar te vergelijken. In wiskunde-olympiades gooiden China, de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie altijd hoge ogen. Echter, bij een vergelijking zoals deze zouden landen als Duits-

land, Noorwegen of Groot-Brittannië ook wel eens kunnen winnen. Het resultaat was echter verrassend: het onderwijs van het nietige Finland bleek het beste van Europa. Hoewel Japan, Zuid-Korea en Hong Kong ook bovenin meededen werd er vooral met verbazing naar de Finnen gekeken. In Finland werd in tegenstelling tot de Aziatische tijgers niet aan bijles gedaan, overmatig veel huiswerk was er niet en Finse kinderen spenderen opvallend weinig uren in de schoolbanken.

Het meest verbaasd waren de Finnen zelf. Naar verluidt heeft de Finse minister van Onderwijs gelijk zijn belangrijkste ambtenaren erbij geroepen om te vragen wie per ongeluk de verkeerde gegevens had doorgegeven aan de oeso. Men verwachtte bij de volgende PISA-test (in 2003) gelijk door het ijs te gaan. Tot grote verbazing van veel Finnen bleven de vijftienjarigen goed scoren in alle categorieën, het beste van Europa. In dezelfde periode ontpopte de telefoonfabrikant Nokia zich tot de marktleider in mobiele telefoons. Langzaam maar zeker begon het bij het bescheiden volkje te dagen dat ze ergens echt goed in waren. Eigenlijk voor het eerst sinds ze in 1952 de Miss Universe-verkiezingen hadden gewonnen.

Dat goede onderwijs komt, zo stellen de Finnen zelf tevreden vast, doordat zij gewoonweg het beste systeem hebben van Europa. Zo is het Finse systeem gestoeld op vertrouwen. Allereerst vertrouwen vanuit de overheid: er is geen onderwijsinspectie. Vervolgens vertrouwen in de leraren: het beroep heeft een hoog aanzien. En vertrouwen in het vermogen van de leerling: er zijn geen niveaoverschillen tot het zestiende levensjaar, want iedereen kan alles leren is de gedachte. Daarnaast hebben de Finnen de beste leraren van Europa, zo is te horen in Finland wanneer je ze vraagt naar hun succes. Alle leraren hebben een universitaire opleiding gehaald, van basisschool tot middelbare school. Hoe hebben de Finnen dit voor elkaar gekregen?

Onderwijstoerisme

Sinds 2000 wordt er iedere twee jaar een PISA-onderzoek gedaan. De Finnen blijven hoge ogen gooien. Honderden buitenlandse delegaties kwamen langs om het Finse wonder te aanschouwen. Vooral de scholen in Helsinki kregen zoveel bezoekers dat er smalend werd gesproken van PISA-toerisme. Maar zomaar de Finse lessen implementeren is niet eenvoudig. Het Finse vertrouwen in zijn scholen komt voort uit unieke geschiedenis.

Finland bestaat dit jaar honderd jaar als onafhankelijke natie. Sinds de middeleeuwen werd Finland overheerst door een van zijn burens. Eerst de Zweden tot de negentiende eeuw en vervolgens de Russen tot de Russische Revolutie. De burgeroorlog tussen de communisten en conservatieven die uitbrak in Rusland was er ook in Finland. Echter, met tegenovergesteld resultaat, in Finland wonnen de conservatieven met steun van het Duitse keizerrijk. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak beschouwde de Sovjet-Unie de tijd rijp om de heerschappij over Finland te herstellen. De Finnen sloten zich aan bij

de Duitsers en lieten 200.000 Wehrmachtsoldaten toe op het eigen grondgebied. Finland werd in twee militaire campagnes door het Rode Leger verslagen. Deze Winteroorlog (1939-1940) en de Vervolgoorlog (1941-1944) leidden tot grote verliezen aan beide kanten en resulteerden in een gedwongen volkshuizing van een half miljoen Finnen.

Hoewel Finland een eigen autonoom land bleef na de Tweede Wereldoorlog zijn er flinke concessies gedaan aan de Sovjet-Unie. Finland zou niet toetreden tot de NAVO en mocht de communistische partij niet verbieden. Boeken en films die werden gezien als anti-Russisch werden verboden. Finland was de speelbal geweest van respectievelijk Zweden, Rusland en Duitsland. Er bleef een verwoest land achter.

Luuk (links) en Erik (rechts) tijdens hun reis.

Linkerpagina: Het busje waarmee Erik Ex en zijn broer Luuk Ex van Finland naar Singapore reizen. Onderweg bezoeken ze scholen, spreken ze leerkrachten en doen ze onderzoek naar de onderwijssystemen in de landen waar ze doorheen reizen. Foto: Erik en Luuk Ex.

‘Naar verluidt heeft de Finse minister van Onderwijs gelijk zijn belangrijkste ambtenaren erbij geroepen om te vragen wie per ongeluk de verkeerde gegevens had doorgegeven aan de OESO’

Hulp van het Westen zou er niet komen en de Sovjet-Unie wilde men zover mogelijk buiten de deur houden. De Finnen beseften dat zij voortaan hun eigen boontjes moesten doppen. Er moest een modernisering komen: een transformatie van een agrarische economie naar een industriële en technologische economie. Onderwijs werd een belangrijk vehikel voor deze verandering. Er bestond in de politiek een breed gedragen overtuiging dat de natie alleen zou kunnen moderniseren en zou kunnen overleven als al het talent zich zou kunnen ontwikkelen. Er moest dus hoogstaand onderwijs komen voor ieder kind. Ook voor kinderen in het afgelegen Lapland. In 1950 werd er besloten dat er overheidssteun moest komen voor alle scholen en er werd later in de jaren vijftig ►

Erik Ex in gesprek met de Finse leraar Pasi Sahlberg.
Foto: Erik en Luuk Ex.

een nationaal curriculum ingevoerd. De belangrijkste onderwijshervorming werd echter gedaan op 22 november 1963: de invoering van de *peruskoulu* (basisschool). Een algemene scholing voor alle kinderen van zeven jaar oud met negen verplichte leerjaren. Het uitgangspunt van de *peruskoulu* was (en is) dat iedereen alles kan leren ongeacht woonplaats of sociaaleconomische achtergrond. De hervorming kon worden ingevoerd omdat links gecharmeerd was van de gelijkheid die het systeem zou opleveren, terwijl de centrale Agrarische Partij dacht dat op deze manier het onderwijs op het platteland veiliggesteld zou kunnen worden.

deze strengere eisen voor het leraarschap bleek een verhoogd aanzien van het beroep. De aanmeldingen voor de opleidingen groeiden zodanig in aantal dat er een *numerus fixus* moest worden ingevoerd. Voor de pedagogische opleiding tot basisschool-docent werd na verloop van tijd maar een op de tien studenten toegelaten.

Samenwerken en verbeteren

In de jaren tachtig en negentig plukte het Finse onderwijs de vruchten van deze academische leraren-opleidingen. Onderwijsonderzoek uit het buitenland bleek gemakkelijk te kunnen worden ingevoerd door deze hoogopgeleide docenten. Zo wisten de Finse docenten het coöperatief leren (ook wel samenwerkend leren) voor het eerst grootschalig in te voeren, terwijl dit voornamelijk op Amerikaanse universiteiten was ontwikkeld. Maar juist daar bleven de vernieuwende ideeën hangen, op de universiteiten, in plaats van dat ze ingevoerd werden op scholen. Vanaf 1994 werd het Finse nationale curriculum nog eens grondig herzien. De verandering moest van de scholen en leraren zelf komen die schoolverbeter-netwerken opzetten. Sinds deze jaren heeft het Finse onderwijs een sterk gedecentraliseerd karakter. Ondertussen ging het steeds beter met Finland. In 1995 trad het land toe tot de Europese Unie. Vooral de Finse technologie-industrie veroverde de wereld. Finland groeide uit tot een welvarende verzorgingsstaat die de aansluiting had gevonden met de historisch gezien veel welvarender landen uit Scandinavië. Toen kwam die spannende dag: 4 december 2001. Tenminste, niet voor de Finse minister van Onderwijs. Niet omdat hij ervan overtuigd was dat de Finnen het zo goed zouden doen. Nee, hij was van mening dat een onderwijsvergelijking op internationale schaal niet zinnig was. Onderwijs is zoveel meer dan de resultaten van drie vakken. Het enige wat hij stiekem hoopte was dat ze boven de Zweden zouden eindigen. Bij de laatste PISA-resultaten (die van 2015) zakte Finland iets. De Aziatische tijgers zijn het steeds beter gaan doen. Maar ook zij komen nog steeds massaal op bezoek in Finland. Hoe ze de leerlingen laten presteren, is wel duidelijk, maar hoe ze dat kunnen doen in een leerlingvriendelijker klimaat is nog onbekend. Overigens heeft kleine buur Estland de koppositie in Europa overgenomen. Hebben zij de Finse lessen misschien het beste begrepen? ■

Van noord naar zuid

De onderwijsvernieuwing werd gefaseerd ingevoerd vanuit het noorden naar het zuiden toe. Als laatste was de hoofdstad Helsinki aan de beurt in 1979. Door de geleidelijke invoering van het nieuwe systeem (in praktijk van dunbevolkt naar dichtbevolkt) konden docenten gewend raken aan de grote veranderingen die het met zich meebracht. Voor docenten was het immers een flinke aanpassing. Zij kregen nu zeer heterogene groepen tegenover zich. Leerlingen van alle niveaus moesten nu in dezelfde les bediend worden. Dit alles betekende dat de Finse docenten in hun klassen flink moesten differentiëren. Daarnaast betekende het ook dat er geïnvesteerd moest worden in speciaal onderwijs. Leerlingen die moeite hadden met bepaalde vakken zouden worden bijgespijkerd door onderwijsassistenten. De helft van alle leerlingen heeft op enig moment dit soort onderwijs genoten.

In 1979 werd een wet aangenomen die vereiste dat alle leraren in Finland een mastertitel aan de universiteit behaalden. Voor de leraren die lesgeven in de lagere klassen van de *peruskoulu* was dit een pedagogische graad. Leraren die in de hogere klassen wilden lesgeven moeten eerst een mastertitel behalen in het vak waar ze les in willen geven en vervolgens een extra mastertitel behalen om hun didactische vaardigheden te ontwikkelen. Een bijvangst van

Bronnen

Pasi Sahlberg, Finnish Lessons.

Interview met Pasi Sahlberg.

OECD.org/PISA.

Jouni Välijärvi, The history and present of the Finnish education system.

tiny.cc/k7vkfa 'In Finland is onderwijs gebaseerd op vertrouwen', in: *Volkskrant*, 3 december 2015.